

PRAKTICKÝ JUDAISMUS

Rav Jisra'el Me'ir Lau

PRAKTICKÝ JUDAISMUS

Rav Jisra'el Me'ir Lau

Nakladatelství P3K

Praha 2012

Kniha byla vydána s laskavou podporou Daniela J. Kratkeho,
Nadace Židovské obce v Praze, Finančního košer portálu Shekel,
Nadačního fondu obětem holocaustu, Židovského muzea v Praze.

© Nakladatelství P3K, 2012
Translation © Jiří Blažek, 2012

© Jisra'el Me'ir Lau, 1997
© Modan Publishing House, 1997

ISBN 978-80-87343-09-8
ISBN 978-80-87343-12-8 (elektronická kniha PDF)

OBSAH

Předmluva / 7

Úvod / 9

STUDIUM A KONÁNÍ / 13

MODE ANI... / 17

Co jsou požehnání? / 20

Mezuza / 27

Synagoga / 30

Talit a cicit / 31

Tfilin / 33

Modlitba / 39

Kadiš / 46

Slyš, Izraeli! / 50

Čtení Tóry v pondělí a ve čtvrtek / 59

Další modlitby dne / 64

U STOLU / 71

Před jídlem / 73

Birchot ha-nehenin – Požehnání před užíváním dobrého tohoto světa / 76

Po skončení jídla / 81

Požehnání nad radostmi i strastmi / 85

Požehnání při spatření nebo zaslechnutí různých věcí / 89

Kašrut / 92

PŘIKÁZÁNÍ ZÁVISLÁ NA EREC JISRA'EL / 109

Svatost Erec Jisra'el / 110

Která přikázání závisejí na Erec Jisra'el? / 111

Trumot a ma'asrot – Obětiny a desátky / 118

Kil'ajim – Zkřížené druhy / 123

Sedmý neboli šabatový rok / 128

ŠABAT / 133

Zecher le-ma'ase be-rešit – Památka na dílo stvoření / 135

Erev šabat / 139

Kabalat šabat / 144

Ranní modlitba na šabat / 150
Musaf na šabat / 159
Kiduš a oběd na šabat / 161
Odpoledne / 162
Střez den odpočinku / 169
Některá obecná pravidla k šabatu / 177

SVÁTKY / 179

Jak jsou stanovena data židovských svátků? / 181
Jamim nora'im – Vysoké svátky / 186
Roš ha-šana / 190
Deset dní pokání, půst Gedaljův a šabat šuva / 208
Jom kipur / 210
Sukot / 219
Šmini aceret a Simchat Tora / 233
Chanuka / 238
Půst desátého tevetu; Jom ha-kadiš ha-klali – Den všeobecného kadiše / 244
Tu bi-švat / 246
Měsíc adar a čtyři parašjot / 247
Purim / 250
Měsíc nisan / 256
Pesach / 258
27. nisan – Jom ha-šo'a / 279
Sfirat ha-omer – Počítání omeru / 280
Měsíc ijar / 285
Šavu'ot / 289
Tři týdny smutku / 293

DO STO DVACETI LET! / 305

Brit mila – Obřízka / 306
Pidjon ha-ben – Vykoupení prvorozeného / 313
Bar micva / Bat micva / 317
Manželství / 321
Dinej taharat ha-mišpacha – Zákony týkající se rituální čistoty / 334
Požehnaný je skutečný soudce / 342

Doslov / 357
O autorovi / 359
Rejstřík / 360
Seznam tanachických knih / 362

PŘEDMLUVA

V souvislosti s judaismem se často používá slovo „ortodoxní“. Málokteré slovo je přitom tolik vzdáleno skutečné povaze judaismu, jako právě ortodoxie, tedy „správné slavení“. Judaismus je náboženstvím praktickým, píše v úvodu této publikace bývalý vrchní rabín Izraele Jisra'el Me'ir Lau. Praktickým v tom smyslu, že primární náplní a cílem judaismu je praxe, přesněji ortopraxe, „správná cesta“ směřující k naplňování Božích přikázání, tedy život, který je skrz naskrz prostoupen vztahem s Bohem. Veškerá diskuse uvnitř judaismu se odehrávala nad tím, jak má ona ortopraxe vypadat. Proto také *Praktický judaismus* začíná citátem z traktátu Pirkej Avot: *Ve-lo ha-midraš hu ha-ikar, ela ha-ma'ase* – tím skutečně důležitým není zkoumání, ale čin, praxe.

Bylo by velkou chybou chápat židovskou náboženskou praxi jako bohapustý soubor direktiv a duchovně prázdný život v neustálém sevření a strachu z možného porušení bezpočtu nařízení. *Praktický judaismus* se snaží ukázat tu tvář judaismu, kterou člověk, který není hlouběji obeznámen s jeho principy, může snadno přehlédnout, ale která je přitom jeho neoddělitelnou součástí. *Praktický judaismus* není halachickým, tj. právnickým dílem, jehož cílem by bylo formulovat nařízení, přikázání a tradice. Snaží se naopak odpovědět na otázky, které vnímavého člověka při konání přikázání – tj. při jejich praktickém naplňování – musí nutně napadnout: odkud pramení a jaký má jejich konání vůbec smysl.

Praktický judaismus vznikl původně jako kniha určená pro sekularizované Židy v Izraeli, kteří hledali cestu zpět k rodinným tradicím a k víře. Jeho další jazykové mutace vždy zohledňovaly potřeby Židů v dané zemi. Situace Židů v Izraeli nebo ve Spojených státech je pochopitelně v mnohém naprosto odlišná od současných realit života Židů

v České republice. Při práci na českém vydání jsme se proto snažili tyto rozdíly zohlednit, ale bez toho, abychom jakkoli narušili autorův záměr, který je pro všechna vydání stejný – připomenout Židům jejich bohaté duchovní a kulturní dědictví, které stojí za to zachovat. Věříme, že se *Praktický judaismus* stane pro své čtenáře užitečnou pomůckou a splní cíl, kvůli kterému vznikl.

*Jiří Blažek, překladatel
redakce nakladatelství*

Kniha *Praktický judaismus* je pokusem pomoci širokým vrstvám židovského národa při hledání odpovědí na základní otázky: Kdo jsme? Co je na nás zvláštního? Jaké povinnosti z toho vyplývají? Co je to *halacha* – židovský právní systém – a jak je uskutečňována v praxi? Na jakých ideologických a názorových základech stojí?

Tyto otázky se dnes ve všech skupinách židovské populace dostávají do popředí častěji než kdy dřív. Mnozí z nás – zvláště pak ti mladší – již nepřijímají fakt, že jsme Židé, jako samozřejmost. Chtějí víc – chtějí znát prameny židovství, ponořit se až k jeho kořenům a dozvědět se, co je zdrojem jeho existence.

S těmito otázkami a touhou *vědět* jsem byl konfrontován ve stovkách případů – ať už během veřejných vystoupení a přednášek, v médiích nebo pro malé skupiny, či v soukromých rozhovorech. Doba, kdy se Židé za své židovství styděli, pominula. Dnes se lidé stydí spíše za svou nevědomost, což vysvětluje druh otázek, kterými jsme neustále bombardováni: Co je modlitba? Proč se používají *tfilin*? Proč je tak důležité mít pokrytou hlavu? Jaký význam má *kadiš*? Co obsahuje svatební smlouva, *ketuba*, která se předčítá během svatebního obřadu? Proč člověk nesmí rozsvěcet světlo o šabat? Proč má Roš ha-šana dva dny?

Tato touha porozumět a dozvědět se víc vyústila v potřebu předložit zúčastněné veřejnosti knihu, která je nyní před vámi. Tato publikace sleduje každodenní i celoroční cyklus života věřícího Žida. Provádí čtenáře od okamžiku, kdy se Žid probouzí, až do chvíle, kdy se ukládá ke spánku. Rozebírá modlitby, požehnání, oblečení, pokrmy a nápoje, rodinný život i zvláštní chvíle v židovském kalendáři: šabat, svátky a památné dny. Ukazuje způsoby chování a jednání během všedních

dní i během zvláštních dnů duchovního povznesení a inspirace. Provází čtenáře radostnými okamžiky – narozením, *bar micva*, svatbou – a také smutnými událostmi, jako je úmrtí v rodině. Jak se Žid v takových chvílích chová? Co dělá? Co znamenají všechny ty zvyky a jak vůbec vznikly? Z čeho pramení víra, jež tyto tradice a zvyky živí a zároveň je jimi sama živena?

Základním cílem této knihy je poskytnout solidní úvod do židovských duchovních a etických hodnot a židovských zvyků jak těm, kterým se nedostalo dostatečného židovského vzdělání, tak i těm, kteří v průběhu času zapomněli mnohé z toho, co se naučili, nebo jejichž studium nešlo více do hloubky, k pochopení základního významu židovské víry a jejích tradic. *Praktický judaismus* chce oživit zájem o židovské pramenné zdroje, které – i když samy o sobě k víře nevedou – jsou minimálně nutnou podmínkou pro pochopení obrody našeho národa a tajemství jeho existence během generací.

Praktický judaismus nemá sloužit jako náhrada za *Šulchan aruch* nebo za modlitební knihu. Je zamýšlen jako brána k židovským pramenným textům. Hnacím motorem židovské tradice a tím, kdo může poskytovat autoritativní názory týkající se židovského práva, bude vždy instituce rabína a tato kniha rozhodně nemá v plánu tuto instituci nahradit. Nepodává žádná právní rozhodnutí. *Jediným zdrojem pro tato rozhodnutí je váš rabín.*

Doufáme, že tato publikace čtenáři alespoň pootevře okno do světa židovského zákona a víry – do světa, jehož základními institucemi byl a bude židovský právní kodex *Šulchan aruch* a rabín, jenž vynáší rozhodnutí založená na tomto zákoně. *Praktický judaismus* není vřezaným návodem k celému židovskému právu a způsobu života. Mnoha témata se nezabývá vůbec, jelikož jsme se rozhodli omezit náš záběr na ta témata, která ovlivňují každodenní život věřícího Žida. V případě zájmu sestavíme jinou publikaci, která se bude zabývat otázkami, jež jsme zde neřešili. Budeme proto našim čtenářům vděčni za jakýkoli komentář, který by nás v tomto ohledu mohl vést.

Skončíme zde citátem z výroků našich učenců, kteří nás učí, že když se Žid konečně setká se svým Stvořitelem, bude mu mimo jiné

položena tato otázka: „Co jsi učinil pro to, aby Tóra nebyla lidem Izraele zapomenuta?“

Modlíme se, aby *Praktický judaismus* byl skromnou odpovědí na tuto otázku, s níž se jednou bude muset potýkat každý Žid.

Rav Jisra'el Me'ir Lau

STUDIUM A KONÁNÍ

„Důležitější než zkoumání je konání.“ (Avot 1,17)

*„Studium Tóry je důležité, neboť člověka přivádí
k jejímu konání.“ (Bava kama 17a)*

Ijov (14,1) řekl: „Člověk, z ženy zrozený, žije jen krátce a jeho život je naplněn starostmi.“ Vzhledem ke krátkému rozsahu našich životů a těžkostem, jimž všichni čelíme, neexistuje člověk, který by neměl starosti, problémy, obtíže a dilemata. V modlitbě pak žádá většinou o ty věci, které se jej bezprostředně týkají: o pomoc při obstarávání živobytí, o společenské postavení, o zdraví, o radost z dětí. Je-li pravda, že každý člověk má svůj díl strastí, pak to možná platí o to více o Židech, kteří se mohou strachovat o své bezpečí, o práci a obávat se společenské diskriminace a kdo ví čeho ještě.

Avšak když se každé ráno modlíme, nacházíme v jedné z našich modliteb větu, která všechny každodenní obavy naprosto ignoruje. Nežádáme v ní totiž o peníze nebo prestiž, o úspěšné naplnění kariéry, o radost či o povýšení, ale o jednu obyčejnou věc: „Otče náš, milosrdný, který činíš milosrdenství, smiluj se nad námi a vlož do našich srdcí porozumění a umění naslouchat, učit se a vyučovat, střežit a konat a láskou naplnit všechna slova učení Tvé Tóry.“ Vše, co žádáme, je následující: Prosím, Bože, dej nám schopnost porozumět a chápat; moudrost, abychom byli schopni předat své dědictví jiným; abychom byli schopni použít svou *znalost* Tóry k *naplňování* přikázání v praxi, stejně jako Izraelité na Sinaji, kteří se zavázali následovat Boží přikázání ještě předtím, než je vyslechli, a hlásali: „Tak učiníme a poslechneme.“ Rovněž žádáme, abychom tato přikázání byli schopni konat nikoli mechanicky, ale „s láskou“ – dobrovolně.

Tóra je zde proto, aby ukázala člověku jeho cestu: cestu, kterou má následovat, i cestu, které by se měl vyvarovat. V Izraeli jsou dvě období dešťů. První období, na samotném začátku zimy, je v Tóře nazýváno *jore*, protože lidem ukazuje (*more*), že přichází zima. Slovo „Tóra“

pochází z téhož kořene jako *jore*, neboť i Tóra je naším průvodcem, ukazujícím cestu životem. A podobně i *halacha* – židovské právo – je odvozena od slova *halach* (inf. *lalechet*, kráčet) – protože nám říká, kterou cestou jít, a stanovuje, jak bychom měli žít.

Judaismus, který je složen z těchto „zákonů řídících celý život“, se odlišuje od mnoha jiných náboženství, protože je to náboženství *praktické*. Bible – základ všeho, co v judaismu existuje – se skládá z pěti částí:

- A. legislativní
- B. prorocké
- C. poetické (Tehilim – Žalmy, Šir ha-širim – Píseň písní, Ejcha – Pláč)
- D. mudroslovné (Kohelet – Kazatel, Mišlej – Příslloví)
- E. narativní (veškeré narativní části biblického textu)

V judaismu se prolíná studium a konání, harmonie mezi vizí a jejím naplněním a praktické uskutečnění programů, hodnot a idejí obsažených v Knize knih. Judaismus stojí na dvou základech: teoretickém a praktickém. Vezměme kupříkladu *tfilin* (které budou podrobně rozebrány později), které obsahují dvě kožené schránky, v nichž jsou uloženy pasáže z Tóry. Jedna schránka se připevňuje na hlavu, kde je uchycena černými koženými pásky, druhá na paži. *Tfilin* na hlavě symbolizují ideologii judaismu, zatímco *tfilin* na paži její praktické uskutečňování. Nelze oddělit jedno od druhého – obojí je částí sjednoceného celku.

Protože judaismus je *praktické* náboženství, které vyžaduje po svých vyznavačích, aby lpěli na jeho hodnotách při každém kroku, jsou to tři verše, které se staly úhelnými kameny pro tisíce zákonů, které jsou závazné pro každého Žida – povinnost vyplývající ze skutečnosti, že ta nejvznešenější teorie je spojena s nejprostším činem den co den.

Prvním z těchto veršů je: „Hospodina stále před sebe si stavím.“ (Tehilim 16,8) To je krátké vyznání víry ve Stvořitele, „jehož sláva naplňuje svět“ a před jehož neustálým dohledem nad světem a jeho stvořením se nikdo nemůže skrýt.

Druhý verš zní: „Připrav se setkat se se svým Bohem, Izraeli.“ (Amos 4,12) To naznačuje, že židovský národ je povinen být neustále ve střehu, každý den, aby naplňoval povinnosti, které mu Bůh uložil.

A třetí verš je: „Ve všech svých cestách Jej rozeznávej.“ (Mišlej 3,6) Ten nás učí, že judaismus nám neumožňuje existovat ve vakuu, v odcizení světa. Naopak, naší povinností je konat ty nejsvětější a nejobyčejnější věci a skrze naši snahu je pozvedat a dávat jim duchovní obsah.

Tyto tři věci, za něž je Žid zodpovědný a které vyplývají z veršů uvedených výše, ovlivňují chování jednotlivce od okamžiku probuzení.

MODE ANI...

Kdykoli se ráno probudíme, jako bychom začínali psát novou kapitolu našeho života. Před námi se otevírá bezpočet možností; jako by veškeré stvoření procitlo vstříc neznámu. Duše, která od nás byla během spánku odňata, se vrací čerstvá a „očišťená“, vstříc každodenní aktivitě. A tak také cítíme vděčnost k našemu Stvořiteli a začínáme den slovy: „*Mode (Moda) ani* – Děkuji Ti, Králi živý a věčný, žes mi vrátil mou duši ve Své milosti, Tvá věrnost je neskonalá.“

Tato věta zanechá na celém nadcházejícím dni nesmazatelný otisk, neboť skrze ni vyznáváme, že jsme podřízeni vyšší moci, respektujeme Boží autoritu, následujeme Jeho příkázání a přijímáme cele fakt, že neustále stojíme před věčným Králem, což ovlivní naše činy po zbytek dne, na jehož prahu nyní stojíme. Ve slovech prorokových „Obnovuje se každého rána, tvá věrnost je neskonalá“ (Ejcha 3,23) se odráží idea, že stejně tak, jako je člověk každý den „obnoven“, tak by také měla každý den vzrůstat i jeho víra ve Stvořitele, jenž mu svěřil živou duši. Každý den Bůh rovněž obnovuje Svou víru v nás, jako kdyby každému z nás říkal: „Kéž spatřím, synu člověka, jak nezklameš důvěru, kterou jsem do tebe složil, a jakou duchovní obživu dnes díky své moudrosti získáš.“

Netilat jadajim – umývání rukou

Co následuje jako první po recitaci *Mode ani*? *Netilat jadajim* – umývání rukou, což po probuzení činí bezpočet lidí. Avšak v tomto případě se nejedná o obyčejné mytí mýdlem a vodou. Slovo *netila* je odvozeno z aramejského slova *natla*, nádoba. Poté, co uchopíme nádobu nebo pohár naplněný čerstvou vodou, umýváme si střídavě pravou a levou ruku tak, abychom každou ruku omyli celkem třikrát:

nádobu zvedneme pravou rukou, přendáme ji do levé a vylijeme vodu na pravou ruku. Přendáme nádobu do pravé ruky, polijeme levou a tak dále.

Jaký je význam tohoto omývání?

Naši učenci (Šabat 14a) nám říkají, že „ruce člověka jsou neustále v pohybu“. Tedy že se naše ruce pohybují, i když spíme, a občas se dotýkají i míst, která jsou za normálních okolností zakryta. Proto je musíme každé ráno očistit.

Jiný důvod je ten, že spánek je považován za jakousi „malou smrt“. „Spánek,“ jak praví naši učenci (Brachot 57b), „je jedna šedesátina smrti.“ Abychom se očistili i od malého množství rituální nečistoty, způsobené touto malou smrtí, umýváme si ruce.

Třetí důvod je ten, že každý den jsme považováni za nové bytosti, připravené opět sloužit svému Stvořiteli. Tak jako si kněží v Chrámu museli před zahájením bohoslužby omýt ruce, tak si i my omýváme ruce na znamení toho, že dobrovolně vstupujeme do služby Bohu.

Teprve po umytí rukou se smíme dotýkat šatů a jiných věcí. *Halacha* má samozřejmě co říci i k oděvu. Žádá po nás skromnost (tedy nevystavovat naše těla na odiv více, než je povoleno) a jednoduchost – to znamená neoblékat nic excentrického, co by volalo po pozornosti; nic, co vykřikuje do světa: „Podívej, tady jsem!“ *Halacha* ale zároveň zdůrazňuje, že šaty musí být čisté a v dobrém stavu. Talmud (Šabat 114a) nás učí, že pokud má učenec skvrnu na svých šatech, je to v podstatě stejný přečin, za který by byl hoden trestu smrti, neboť by to mohlo vést k tomu, že by si lidé přestali vážit samotné Tóry. Však také učenci a znalci Zákona jsou více než ostatní povinni dbát na šat, jenž halí jejich těla, neboť těla jsou schránou pro duši, kterou Bůh dal člověku.

Judaismus nezastává názor, že „šaty dělají člověka“, ale spíše, že „šaty ctí člověka“ (Šabat 113b), a když se oblékáme, musíme tak činit v souladu s prorokovým voláním (Micha 5,8): „Chod' skromně!“

Kromě obecných ustanovení, jak se oblékat, *halacha* specifikuje též zvláštní součásti oděvů, které Žid v průběhu dne nosí. Prvním z nich je pokrývka hlavy – *kipa*, nazývaná též jarmulka.

Odkud pochází kipa?

Pravidlo požadující, aby muž nosil pokrývku hlavy, pochází ze starověku a jeho cílem je vštípit člověku bázeň před Bohem, aby se podřídil Králi králů, u nějž nacházíme útočiště. Proto učenci zakázali každému muži ujit více než čtyři lokty (2,4 m) s nepokrytou hlavou. Zatímco používání pokrývky hlavy bylo ve starověku omezeno na určité zvláštní příležitosti, jako např. modlitba, v průběhu staletí se stalo jedním z vnějších znaků odlišujících Židy od Nežidů a rovněž i symbolem Žida dodržujícího přikázání.

Mnozí lidé říkají: „Co nám je po tom malém kousku látky na hlavě? Jaký má pro nás význam?“ Avšak jeho význam je mnohem hlubší a komplexnější. *Kipa*, podobně jako vojákův baret, ukazuje, že ten, kdo ji nosí, se ztotožňuje s určitou skupinou. Jakmile si voják baret nasadí, je si vědom, že na sebe přijal určitou zodpovědnost, musí se chovat podle určitých pravidel a nemůže zběhnout z jednotky, k níž byl přidělen. Podobně i ten, kdo nosí *kipu*, ví, že je příslušníkem Božího zástupu a jeho vnější identifikace od něj vyžaduje, aby se choval určitým způsobem, neboť je neoddělitelnou součástí zástupu Krále všehomíra. Ba co víc, sama skutečnost, že předchozí generace raději obětovaly vše, než aby opomněly nošení tohoto malého kousku oděvu, dodalo tomuto zvyku určitou úroveň posvátnosti – udělalo z ní svým způsobem něco podobného, jako je státní vlajka. Ta je koneckonců také jen kusem látky, ale její nesmírná důležitost spočívá v tom, co symbolizuje.

Jiným oděvem označujícím Žida je čtyřcípý oděv, *cicit*, s třásněmi na každém rohu, jehož význam rozebereme později (s. 31).

CO JSOU POŽEHNÁNÍ?

Probudili jsme se, recitovali *Mode ani*, omyli ruce, umyli se a oblékli. Můžeme se tedy nyní posadit a dát si snídani a ranní kávu?

Judaismus říká: Počkej chvílku! Než se posadíme k jídlu, musíme nejprve vzdát chválu a díky Stvořiteli, který nám umožnil, abychom si užívali těchto zdánlivě samozřejmých radostí tohoto světa: moci vstát,

otevřít oči, chodit, myslet, užívat naše smysly. Vždyť to jsou schopnosti, které objevujeme každý den. Není snad úžasné, že je můžeme každé ráno opět použít? A neměli bychom tedy projevit vděčnost Tomu, jenž nám toto vše umožňuje?

Tak začínáme recitovat *birchot ha-šachar*, každodenní ranní požehnání. Ale co jsou to požehnání?

Judaismus rozeznává tři různé druhy požehnání: požehnání před vykonáním *micvy* – příkázání (*birchot micvot*); požehnání před užíváním radostí a potěšení tohoto světa (*birchot ha-nehenin*); a požehnání, jimiž Bohu vzdáváme chválu a díky (*birchot ha-švach ve-ha-hodija*).

Birchot micvot jsou způsobem, jak můžeme vyjádřit své díky Bohu za to, že si nás, židovský lid, vyvolil mezi všemi národy a dal nám možnost žít život, který má duchovní smysl v souladu s příkázáními Tóry. Obecná formulace pro tento druh požehnání zní: „... jenž jsi nás posvětil Svými příkázáními a nařídil nám ...“

Skrze *birchot ha-nehenin* vzdáváme chválu a díky Stvořiteli světa za to, že nám dovolil užívat rozmanitých věcí, jak fyzických (jako v požehnání „... jenž dává vzrůst chlebu ze země“), tak i duchovních (například „... jenž nás vyvolil mezi všemi národy a dal nám Svou Tóru“).

A konečně třetí skupina požehnání jsou *birchot ha-švach ve-ha-hodija*. Tato skupina zahrnuje požehnání, která byla ustanovena našimi učenci (ačkoli se netýkají žádného potěšení nebo vykonání *micvy*), jako „Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Králi, jenž jsi vyvýšen chvalozpěvy“.

Všechny tři skupiny požehnání vyžadují, aby při nich bylo užito *šem u-malchut* (doslova „Jméno a království“), což znamená, že je třeba zmínit Boží Jméno (*Adonaj*) a skutečnost, že On je Králem všehomíra, takže standardní formulace zní: ברוך אתה ה' אלקינו (Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš) – to je *Šem* (Jméno); מלך העולם (Králi všehomíra) – to je *malchut* (království).

Ranní požehnání

Jsme stále teprve na začátku dne, tedy v době, kterou pro sebe vyhradila ranní požehnání. Prvním z nich je požehnání *netilat jadajim*,

recitované po omytí rukou na začátku dne. Ihned poté recitujeme požehnání chválicí Boha za jeho divuplné, komplexní a sofistické stvoření známé jako lidské tělo. Toto požehnání je nazýváno podle počátečních slov *Ašer jacar* („Jenž utvořil“). Nerecituje se jen během ranních požehnání, ale též kdykoli během dne, když člověk použije toaletu a umyje si po jejím použití ruce. Text požehnání je následující: „... jenž utvořil člověka v moudrosti a stvořil mu četné otvory a dutiny. Zjevně a známo je před trůnem Tvé slávy, že kdyby se otevřela jedna z nich anebo uzavřel se jeden z nich, nebylo by možno obstát a naživu zůstat před Tebou. Požehnaný jsi Ty, Hospodine, jenž uzdravuješ tělo a divuplně tvoříš.“ Z tohoto překrásného požehnání, kterým člověk projevuje svůj úžas nad tím, jak zázračně učinil Stvořitel tělo člověka v celé jeho vnitřní harmonii, a poznání, že kdyby nefungovalo, přestali bychom existovat, pokročíme k dalšímu spojenému požehnání, vyjadřujícímu naši úctu k čisté duši, jež do nás byla vložena a jež přebývá v našem těle.

„Bože můj, duše, kterou jsi mi dal, je čistá. Ty jsi ji stvořil, Ty jsi ji zformoval, Ty jsi mi ji vdechl a Ty ji opatruješ ve mně a Ty si ji časem vezmeš ode mne, ale zase mi ji vrátíš v čase příštím. Dokud je duše ve mně, vzdávám díky Tobě, Hospodine, Bože můj a Bože otců mých, Mistře všech stvoření, Pane všech duší. Požehnaný jsi Ty, Hospodine, jenž navrátíš duše tělům mrtvých.“

Těmito dvěma požehnáními děkujeme Bohu za svou existenci, za kterou vděčíme dvěma silám: tělu a duši. Právě z jejich spojení vzešlo pojmenování *adam*, „člověk“, neboť:

1. Adam je odvozen ze slova *adama*, země. To je materiální stránka člověka, tělo, a ta se odráží ve verši Be-rešit 2,7.

2. Jméno Adam může být odvozeno i ze slov proroka Ješaji (14,14): „Připodobním se Nejvyššímu“ (*adame le-Eljon*). To je duchovní stránka člověka, duše, kterou do něj Bůh vdechl a která mu umožňuje volit mezi dobrem a zlem.

Poté následují tři požehnání věnovaná darování Tóry, ústřední události, která specifikuje Izrael jako zvláštní lid. Patří mezi ně požehnání nad *micvot*, které se týká přikázání vyhradit si čas na Tóru a zasvětit

jí alespoň tolik času, kolik věnujeme našim soukromým záležitostem. Tato tři požehnání jsou:

1. Jenž nás posvětil Svými příkázáními a nařídil nám zabývat se slovy Tóry.

2. Učiň příjemnými, Hospodine, Bože náš, slova Zákona Svého v našich ústech a v ústech Svého lidu, domu Izraele, abychom my i naši potomci a potomci Tvého lidu, domu Izraele, všichni poznali Tvé Jméno a učili se Tvému Zákonu kvůli němu samotnému. Požehnaný jsi Ty, Hospodine, jenž vyučuješ Zákonu Svůj lid, Izrael.

3. Jenž jsi nás vyvolil ze všech národů a dal nám Tóru.

Podle autora *Šulchan aruchu* jsou první dvě požehnání ve skutečnosti jedním dlouhým požehnáním, neboť jsou vlastně spojena spojku „a“, takže se podle něj jedná jen o dvě požehnání, nikoli o tři.

Ihned po recitaci těchto požehnání, která zdůrazňují hodnotu Tóry a naši povinnost ji studovat, přidáváme tři odstavce, které představují skutečné studium Tóry, aby požehnání nebyla vyřčena nadarmo. Tři odstavce jsou vybrány jako zástupci tří hlavních oddílů studia Tóry: Tóry samotné a dále pak Mišny a Talmudu.

Oddíl z Tóry je verš, který užívají kněží – *kohanim* – k žehnání lidu: „A promluvil Hospodin k Mošemu, řka: Mluv k Aharonovi a k jeho synům a prav jim: Takto budete žehnat synům Izraele: Ať ti Hospodin požehná a chrání tě; ať ozáří Hospodin tvář Svou tobě a ať je ti milostiv; ať obrátí Hospodin tvář Svou k tobě a dá ti mír!“

Další oddíl je z Mišny, z traktátu Pe'a (1,1): „Toto jsou věci, jež nemají zákonem určené míry: okraj pole [ponechávaný chudým]; první plody, oběť sváteční, skutky milosrdenství a studium Tóry.“ Tento oddíl byl vybrán proto, že ukazuje důležitost studia Tóry, které nemá hranic, takže bychom se neměli jednoduše spokojit s těmito třemi pasážemi v modlitební knize.

A nakonec pasáž vybraná z Talmudu, která detailně rozebírá ty skutky, „které člověku poskytují požitek na tomto světě a základ mu zůstane pro svět budoucí“, neboli ta příkázání, za jejichž plnění je člověk částečně odměněn na tomto světě, ale jádro odměny zůstává pro svět budoucí. Příkázání, o nichž se zde hovoří, jsou „ctění otce

i matky, skutky milosrdenství, pilná návštěva školy a modlitebny ráno i večer, pohostinnost, opatrování nemocných, výbava nevěst, průvod zemřelých, zbožnost při modlení a navození míru mezi člověkem a jeho bližním (a mezi mužem a jeho ženou) – avšak studium Tóry je jako všechno dohromady“.

Poté, co jsme dokončili požehnání nad Tórou a studium Tóry, které následovalo, nyní recitujeme požehnání nad užíváním blaha tohoto světa. První z nich děkuje Bohu za stvoření světa a za zformování mechanismu, který způsobuje, že se den a noc systematicky střídají; který nám umožňuje jít z temnoty do světla a zpět, včetně požehnání za ta stvoření, která hrají roli v této proměně noci v den: „Jenž dal kohoutu smysl rozeznávat den a noc.“ Děkujeme tedy Bohu za to, že kohoutu poskytl schopnost rozlišit první paprsky ranního světla. (Jiný výklad je ten, že požehnání se netýká kohouta, ale lidské mysli – děkuje Bohu za obdaření člověka schopností rozlišit mezi světlem a tmou.)

Následují tři požehnání, v nichž děkujeme za to, že náležíme do skupiny lidí, které bylo svěřeno dodržování 613 přikázání Tóry a která není zproštěna ani jediného z nich. Tato přikázání jsou rozdělena do dvou hlavních skupin:

a) 248 pozitivních přikázání – to jsou přikázání, která nám říkají, že určité věci musíme dělat. To také odpovídá celkovému počtu údů a orgánů v lidském těle.

b) 365 negativních přikázání, která nám říkají, že určité činy nesmí být vykonány. To odpovídá počtu šlach v těle a samozřejmě i počtu dnů v roce.

Povinnost dodržovat všech 613 požehnání byla na hoře Sinaj dána pouze židovskému lidu. Tóra po ostatních národech světa požaduje, aby dodržovaly pouze sedm přikázání. Ta byla dána synům Noachovým a jsou známa jako sedm noachidských přikázání. Je mezi nimi šest zákazů: uctívání model, vraždy, smilstva a incestu, pojídání údů živého zvířete, proklínání Boha a krádeže; a jedno pozitivní: ustanovit soudy.

Židovská žena musí stejně jako muž dodržovat všechna přikázání s výjimkou těch, která jsou מצות עשה שהזמן גרמן, pozitivní přikázání, jejichž čas je omezen, tj. mají vyhrazený specifický čas. Ženy jsou tak

vyňaty z povinnosti oblékání *talitu* a *tfilin*, z nichž obojí se provádí pouze během dne a ne v noci. Ve starověku, kdy Židé mohli vlastnit nežidovské otroky, museli tito otroci rovněž dodržovat příkázání, ale byli podobně jako ženy zproštěni povinnosti dodržovat všechna příkázání, jejichž čas je specificky stanoven. Odtud pramení tři požehnání, která muži recitují každé ráno jako díkůvzdání Bohu:

1. Jenž jsi mě učinil Izraelitou.
2. Jenž jsi mě neučinil otrokem.
3. Jenž jsi mě neučinil ženou.

Ženy nahrazují slova ve třetím požehnání slovy „jenž jsi mě učinil podle Své vůle“.

Ve zbývajících ranních požehnáních děkujeme Bohu za následující: „Jenž činíš slepé vidoucími“, „jenž odíváš nahé“, „jenž uvolňuješ spoutané“, „jenž pozdvihuješ ponížené“, „jenž jsi rozprostřel zemi nad vodami“, „jenž mi opatřuješ vše, co je potřeba“, „jenž řídíš kroky muže“, „jenž opásáš Izrael silou“, „jenž zdobíš Izrael slávou“, „jenž zemleděnému dáváš sílu“.

Ranní požehnání končí touto pasáží:

„Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, jenž snímáš spánek z očí mých a dřímotu z mých víček. Bud' vůle Tvá, Hospodine, Bože náš a Bože našich otců, abychom nabyli zběhlosti ve Tvém učení a přidržovali se Tvých příkazů. Nedej nám příležitosti ke hříchu ani k přestupku a provinění, a neuved' nás v pokušení ani v potupu a v zahanbení. Ať nevládne námi hříšná náruživost. vzdal nás od lidí špatných a společnosti špatné, upevni nás v náklonostech dobrých, abychom konali skutky šlechetné a přemáhej v nás všelikou vášeň, abychom se podrobili jen Tobě. Dej, abychom dnes a každý den našli přízeň, milost a slitování před Tvými očima, před očima všech, kteří nás vidí, a prokaž nám milosrdenství dobrotivá. Požehnaný jsi Ty, Hospodine, jenž konáš milosrdné skutky Svému lidu, Izraeli.“

Tento odstavec uzavírá modlitby po probuzení.

Modlitby s minjanem – minimální počet

Dokončili jsme ranní požehnání, ale *halacha* nám stále nedovoluje, abychom se posadili a snědli snídaní. Co nám v tom brání? Modlitba. Naši učenci vykládali verš (Va-jikra 19,26) „Nebudete nic jíst s krví“, že člověk nesmí jíst, dokud se nepomodlil za svou „krev“, protože krev je vždy symbolem života. Jinými slovy je nám zakázáno jíst, dokud jsme naše modlitby nesměřovali Tomu, kdo nám dal život. Proč se nemodlíme doma? Proč musíme jít do synagogy, abychom tam recitovali své modlitby? (I když se ženy musí rovněž modlit, tak na rozdíl od mužů se nemusí modlit ve specifický čas, takže jsou vyňaty i z povinnosti modliteb v synagoze.)

Je pravda, že modlitba je primárně služba srdce, což znamená, že na prvním místě jsou naše myšlenky a emoce, a mohlo by se zdát, že by neměla být vyhrazena pro nějaké zvláštní místo nebo jen pro určitou společnost. Avšak existuje mnoho klasických židovských pramenů, které naznačují, že nejvhodnější je recitovat modlitby na místě, které je pro to určené, tedy v synagoze a společně s řádným osazenstvem, tj. shromážděním minimálně deseti dospělých Židů – *minjanem* (pro židovské náboženské účely je každý chlapec starší 13 let považován za dospělého, stejně jako je za dospělou považována každá dívka starší 12 let). Měli bychom ovšem zdůraznit, že i když *minjan* není k dispozici, měl by se člověk raději modlit sám v synagoze, než tak činit doma.

V knize Ijov 36,5 nacházíme verš: „Hle, Bůh je mocný a nezavrhne nikoho.“ Naši učenci jej vyložili v tom významu, že Bůh neodmítá modlitbu mocného, tj. shromáždění. I kdyby samotný jednotlivec nebyl hoden toho, aby jeho modlitby byly Bohem vyslyšeny, pokud se modlí ve shromáždění, stává se jeho modlitba před Bohem přijatelnou. Shromáždění má sílu otevřít nebeské brány modlitbám všech – těch, kteří toho jsou hodni, i těch, kteří toho hodni nejsou. Narážku na to nacházíme i v hebrejském výrazu pro obec, *cibur*, které lze vyložit jako zkratku slov *cadikim* (spravedliví), *bejnonim* (prostřední) a *reša'im* (svévolní). I když se komunita skládá z různých typů lidí, král David nám říká (Tehilim 82,1): „Bůh se postavil v Božím shromáždění.“

Ústřední části bohoslužby jako *kadiš*, *barchu*, *keduša*, opakování *Amidy*, čtení z Tóry a *haftara*, které všechny rozebereme později, lze provést pouze za přítomnosti deseti dospělých mužů. Tento počet je odvozen z analogie (*gezera šava*) mezi dvěma verši: z verše z knihy Va-jikra 22,32 „Budu posvěcen vprostřed (בתוך) synů Izraele“ vyplývá, že Jméno Boží nelze světit jinak než „uprostřed“ (בתוך) Izraele. Verš z Be-midbar 16,21 – „Oddělte se od této obce (מתוך העדה)“ – zas naznačuje, že se musí jednat o shromáždění deseti mužů. Jak ale víme, že obec (עדה) odkazuje zrovna na deset mužů? Odpověď nacházíme ve verši Be-midbar 14,27: „Jak dlouho mám snášet tuto zlou obec (עדה)?“ Tento verš odkazuje na deset zvěďů (respektive na dvanáct, ale bez Jehošu'y a Kaleva), kteří přinesli špatné zprávy o *Erec Jisra'el*. Z dvojí analogie slov „תור“ a „עדה“ vyplývá, že výklad verše „Budu posvěcen vprostřed synů Izraele“ znamená „v *minjanu* deseti mužů“, což je v souladu s veršem „Bůh se postavil v Božím shromáždění“. Z toho pramení význam veřejné bohoslužby: jednak aby byla modlitba Bohem přijata a jednak aby bylo možné vykonat celou bohoslužbu včetně čtení Tóry, které probíhá pouze za přítomnosti *minjanu*.

MEZUZA

Nyní jsme na cestě do synagogy, nevhodnějšího místa pro modlitbu. Když vcházíme do synagogy nebo ji opouštíme, míváme samozřejmě *mezuzu*, která je upevněna na dveřích synagogy.

Pramen pro připevnění *mezuzy* se nachází v knize Devarim 6,9 a 11,20: „A napíšeš je na veřeje svého domu a své brány.“

Co je uvnitř *mezuzy*, která je připevněna na veřeje dveří? Malý kousek pergamenu se dvěma zapsanými odstavci z Tóry, napsaný ručně tím samým písmem, které se používá pro svitek Tóry (tzv. *stam*, סתם, zkratka slov *sifrej Tora*, *tfilin*, *mezuzot*).

První odstavec je Devarim 6,4–9 „Slyš Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný...“, druhý je Devarim 11,13–21 „A když budete opravdu poslouchat Má přikázání...“

První odstavec popisuje naše přijetí „jha království nebeského“, naše uznání existence Stvořitele světa, jenž tento svět řídí. V něm je nám přikázáno, abychom Ho milovali celým srdcem, duší i silou.

Ve druhém odstavci přijímáme „jho přikázání“, neboť je v něm řečeno: „A když budete opravdu poslouchat Má přikázání, která vám dnes přikazuji.“ Tento odstavec se též zabývá problematikou odplaty; tedy odměnou za naše dobré skutky a trestem za špatné.

Kde je třeba umístit *mezuzu*? Předně: *mezuz*a musí být upevněna na každých dveřích nebo vstupu, který je používán lidmi (ale nikoli na takových dveřích, které se používají primárně pro zvířata nebo předměty, např. chlév, stáj nebo skladiště). Jeden z řady rozšířených mýtů je ten, že *mezuz*a musí být připevněna pouze na vstupních dveřích domu. Každé dveře v domě, včetně těch, které vedou na verandu či balkon, musí mít svou vlastní *mezuzu*, kromě dveří do koupelny nebo na záchod, které jsou z této povinnosti kvůli svatosti *mezuzy* vyňaty. *Mezuz*a musí být umístěna v horní pravé třetině veřejí, ať už našikmo s horní částí směřující do domu nebo do místnosti (aškenázský zvyk), nebo kolmo vertikálně (sefardský zvyk). Pro účely tohoto zákona je pravá strana považována za pravou stranu dveří, když člověk vchází do domu nebo do místnosti. Na zadní straně svitku je napsáno jméno Šadaj, Všemohoucí, a když je svitek zavinut zleva doprava, je vidět právě pouze Šadaj. V této podobě je také svitek umístěn do schránky. Před upevněním *mezuzy* pronášíme požehnání: „Požehnaný jsi Ty, Hospodine, Bože náš, Králi všehomíra, jenž jsi nás posvětil Svými přikázáními a přikázal nám upevnit *mezuzu*.“

Další rozšířený mýtus je ten, že *mezuzu* není nutné upevňovat, dokud není vykonána *chanukat ha-bajit* – tzv. zasvěcení domu, ale opak je pravdou. Rovněž nájemník by měl upevnit *mezuzu* při nastěhování, i když vlastník *mezuzu* nedodal, protože zákon se vztahuje na toho člověka, který v domě přebývá, ne na vlastníka.

V diaspoře jsme povinni připevnit *mezuzu* pouze tehdy, pokud obydlí používáme déle než třicet dnů, zatímco v Izraeli je třeba připevnit *mezuzu* od prvního dne, kdy je domov obýván – to kvůli přikázání osídlení *Erec Jisra'el*.

Když člověk vchází nebo opouští místnost, je zvykem, že se dotkne *mezuzu* a poté ruku políbí – tak si připomíná to, co *mezuz*a obsahuje.

Jak jsme již zmínili výše, na zadní straně pergamentu je napsáno slovo *Šadaj*, Všemohoucí. Kabalisté – židovští mystici – toto slovo vytvořili jako zkratku slov *šomer daltot Jisra'el* – „jenž střeží dveře Izraele“.

Jeruzalémský talmud (dokončený kolem r. 400 o. l.) nám vypráví, jak rabi Jehuda ha-Nasi¹ obdržel od jistého muže velice drahý dar a tak na oplátku poslal onomu člověku *mezuzu*. Onen muž se nad domnělou neslušností a nedostatkem taktu Rabiho rozhněval: „Co to má být? Já ti poslal tak drahý dar a tys mi poslal *mezuzu*, která je tak levná?“ Rabi odpověděl: „Tys mi poslal dar, který já budu muset střežit až do konce života, zatímco já ti poslal dar, který bude během tvého života střežit tebe.“

V Babylonském talmudu (dokončeném kolem r. 500 o. l.), v traktátu *Avoda zara*, se učíme, že *mezuz*a byla jedním z faktorů, který podnítil konverzi Onkela,² slavného konvertity, který přeložil Tóru do aramejštiny, tehdejšího hlavního dorozumívacího jazyka. Jak k tomu došlo?

Na Onkela udělalo dojem to, že zatímco smrtelní králové mohou klidně spát ve svých palácích pouze tehdy, když ví, že jejich zbrojnoši jsou na stráží mimo palác, Židům jejich Bůh umožnil spát klidně

¹ **Jehuda ha-Nasi**, v talmudické literatuře zván často jen jako „Rabi“, kodifikátor Mišny. Syn a nástupce rabana Šim'ona ben Gamli'ela II. a příslušník sedmé generace potomků Hilela staršího. Byl představitelem Židů v *Erec Jisra'el* v letech asi 135–200 o. l. Sloužil jako představený (*nasi*) sanhedrinu. Jako představitel Židů byl pověřen jednáním s vládncími kruhy a dosáhl několika důležitých úspěchů při vyjednání zrušení různých restriktivních opatření namířených proti Židům. Většinu svého života strávil v Bejt Še'arim v dolní Galileji a až na sklonku života se přestěhoval do Cipori. Pohřben je v Bejt Še'arim.

² Proselyta **Onkelos** (Onkelos ha-ger), autor překladu – *targumu* – Tóry do aramejštiny. Dle tradice žil ve stejné době jako raban Gamli'el starší, poslední *nasi* před zničením Chrámu, a byl jeho žákem. Jeho aramejský *targum* – aramejsky hovořili usídlení v Babylonii – vyniká jednoduchostí a srozumitelností, kvůli které jej chválili i učenci, a rozšířil se do celé židovské diaspory. Hlavním cílem *targumu* bylo zpřístupnit text Tóry méně vzdělaným vrstvám – *amej ha-arec*, které neuměly hebrejsky, a též pomoci vzdělávání konvertitů.

v jejich domech, protože On, Všemohoucí, *Šadaj*, zůstává před nimi, aby je střežil.

Tak jako obřízka, *brit*, kterou každý Žid podstupuje ve věku osmi dní, je znamením, které jej vyděluje od ostatních národů, a pokrývání hlavy a oblékání cicit ukazuje všem, že onen člověk je Žid, tak i *mezuza* je znamením židovského domu a vyjímá jej od ostatních.

SYNAGOGA

Nyní přicházíme do synagogy, na svaté místo židovského lidu. Svatost synagogy vzrostla po zničení jeruzalémského Chrámu v roce 70 o. l. Naši učenci chápali slova proroka Jechezkele (11,16) „budujme malou svatyni“ jako verš odkazující na synagogy a studovny, které jsou svým způsobem zmenšeninami Chrámu. Je proto třeba chovat se k synagoze s náležitou úctou, respektovat její svatost a rozhodně se vůči ní nechovat frivolně nebo neuctivě. Naši úctu máme projevovat už jen tím, že přijdeme vhodně oblečení, že ji budeme udržovat čistou a uklizenou. Od okamžiku, kdy ráno vstoupíme do synagogy, prokazujeme tuto úctu tím, že se zastavíme ve dveřích, lehce ukloníme hlavu směrem ke schráně, která je na východní straně, a recitujeme verše *Ma tovu*: „Jak dobré jsou stany tvé, Ja'akove, příbytky tvé, Izraeli! A já pro hojně milosti Tvé přicházím do domu Tvého, klaním se ve Tvém Svatém Chrámu, v bázni před Tebou.“

Poté, co jsme recitovali *Ma tovu*, je zvykem recitovat dva chvalozpěvy. V první z těchto písní, z nichž obě byly napsány středověkými básníky (*pajtanim*), vyjadřujeme svou vděčnost Bohu, Stvořiteli, jenž řídí tento svět. To je známý *Adon olam*. Druhým je *Jigdal*, shrnutí třinácti článků víry, jak byly sepsány velkým učencem Maimonidem.

Před samotnou ranní bohoslužbou musíme vykonat dvě přikázání Tóry. Zahalit se do *talitu* a upevnit *tfilin*.

Základní princip v židovském právu říká, že pokud se setkají dvě přikázání, která mají být vykonána ve stejný čas, má přednost to, které je vykonávané častěji. V tomto případě lze dospět k závěru, že *talit* na rozdíl od *tfilin* (které nenosíme na šabat a svátky) oblékáme sedm dní v týdnu, takže *talit* má přednost. Pro toto pořadí existuje ještě jiný důvod, založený na jiném talmudickém principu. Při vykonávání přikázání člověk „vystupuje“, nikoli „sestupuje“, tedy „menší“ přikázání má přednost před „větším“. V tomto případě (i když *talit* je důležitý) to jsou *tfilin*, které jsou důležitější, protože ty nám poskytují přímé spojení mezi námi a naším Stvořitelem. Proto začínáme „menší“ *micvou*, tj. *talitem*, a *tfilin* pokládáme až poté. A *talitem* začneme i zde.

Odkud pochází přikázání oblékat talit?

Je to kniha Be-midbar 15,38, kde čteme: „Mluv k synům Izraele a řekni jim, ať si dělají třásně na rohy svých oděvů po všechna pokolení a ať dají na třásně na rozích šňůrku barvy blankytné modři.“ Jak víme, že se to vztahuje pouze na šaty, které mají čtyři rohy? Tóra toto přikázání dokončuje v Devarim 24,12: „Na čtyřech rozích pláště, do něhož se halíš, si udělej třásně.“

Barva *tchelet* se získává z krve mořského živočicha nazývaného *chilazon*. Tato barva nám má připomínat nebesa, symbol čistoty, a také Toho, „jenž dlí na výšinách“.

Jelikož většina halachických autorit se domnívá, že si dnes nemůžeme být jisti tím, jaká je vlastně *tchelet* barva, a protože proces, který používají ti, kdo se domnívají, že skutečnou barvu znají, dává ve výsledku jen velmi málo této barvy, nemá dnes většina lidí na svých *cicit* tuto blankytnou šňůrku.

Existuje mnoho zvyků ohledně toho, kdo během ranní bohoslužby obléká *talit*. V některých obcích *talit* oblékají všichni muži, v některých pouze ženatí. Ať už tak nebo tak, *talit* by měl zakrývat

větší část těla, a ne být pouze šálou omotanou kolem krku. Kromě velkého *talitu*, který oblékáme během ranní bohoslužby, oblékají muži na svém spodním prádle ještě menší *talit*, *talit katan*, který má také čtyři rohy a třásně. Ten se nosí během celého dne (není nutné jej oblékat v noci).

Ti pečlivější se ještě ujišťují, že třásně opravdu vykukují zpod jejich šatů, aby naplnili verš Be-midbar 15,39: „A budete se na ně dívat.“

Před oblékáním *talit katan* recitujeme požehnání *על מצוות ציצית* „... a nařídil nám přikázání o *cicit*“, před oblékáním velkého *talitu* je požehnání trochu odlišné – *להתעטף בציצית* „... a nařídil nám zahalit se v *cicit*“. Ihned po požehnání zahalíme svou hlavu a větší část těla do *talitu*, zůstaneme tak stát několik vteřin a poté *talit* shrneme na ramena.

Jaký je důvod pro přikázání o nošení *cicit*?

Tóra toto přikázání zdůvodňuje v Be-midbar 15,39: „Budete mít třásně a budete se na ně dívat, abyste si připomínali všechna přikázání Hospodina a abyste je činili a nenásledovali jen své srdce a své oči, za nimiž smilníte.“ Jinými slovy – *cicit* mají být každodenní připomínkou zodpovědnosti každého Žida dodržovat přikázání.

Tuto skutečnost dokonce živě připomíná to, že hebrejské slovo *cicit*, pokud je na něj aplikovaná gematrie (výklad slova, kde každé hebrejské písmeno má numerickou hodnotu), má hodnotu 600. K tomu přidáme osm nití, které každá z třásní obsahuje, a pět dvojitých uzlů na každé třásni, což nám dá dohromady číslo 613, tedy počet všech přikázání Tóry.

Naši učenci nám řekli: Kdokoli má *mezuzu* na svých veřejích, *cicit* na svém šatu a *tfilin* na své paži a hlavě, ten jistě nehřeší. To nás přivádí ke třetímu bodu těchto zákonů, z nichž všechny mají za cíl připomínat nám naše povinnosti – *tfilin*.

TFILIN

Ihned poté, co jsme oblékli *talit*, navlékáme *tfilin* a ty zůstávají na ruce a hlavě až do skončení ranní bohoslužby. *Tfilin* pokládáme každý den v roce s výjimkou šabatu a pěti svatých dnů vyjmenovaných Tórou – Roš ha-šana, Jom kipur, Pesach, Šavu'ot a Sukot. Na Roš chodeš, první den hebrejského měsíce, a také v poslední den předchozího měsíce, pokud tento měsíc má třicet dnů, pokládáme *tfilin* na ranní bohoslužbu *šacharit*, ale odkládáme je před přídatnou bohoslužbou *musaf*. V Izraeli a v mnoha židovských komunitách se *tfilin* nepokládají během chol ha-mo'ed Sukot a chol ha-mo'ed Pesach, ale v jiných obcích se *tfilin* v těchto dnech nosí a odkládají se až před recitací Halelu.

Tfilin pokládají každý den všichni muži starší 13 let pouze na *šacharit*, ačkoli příkázání samo stanovuje, že by měly být nošeny během dne. Jsou tací, kteří *tfilin* skutečně nosí po celý den – takové konání pochopitelně vyžaduje, aby člověk vedl skutečně svatý život, neboť pouze tak se sluší pro člověka, který nosí na své paži a hlavě *tfilin*.

Odkud pochází příkázání pokládat tfilin?

V Šemot 13,9 čteme: „A bude ti znamením na tvé ruce a památkou mezi tvýma očima, aby byla Tóra Hospodinova ve tvých ústech, neboť silnou rukou tě Hospodin vyvedl z Egypta.“ Další verš v téže kapitole nám říká: „A bude ti znamením na tvé ruce a páskou mezi tvýma očima, aby byla Tóra Hospodinova ve tvých ústech, neboť silnou rukou tě Hospodin vyvedl z Egypta.“ (Tamtéž, 16)

Příkázání o *tfilin* je zopakováno v Devarim v paraše Šema 6,8 „Uvážeš si je jako znamení na ruku svou a budou ti ozdobou mezi očima tvýma“ a také v Devarim 11,18 „Vložte tato Má slova do svého srdce a do své duše a uvažte je jako znamení na své ruce a budou pamětní páskou mezi vašimi očima“.

Tfilin na ruku i hlavu se skládají z černých kožených krabiček, které obsahují různé odstavce Tóry. *Tfilin* jsou na paži a na hlavu připevněny koženými pásky. Krabička *tfilin* (sg. *bajit*, pl. *batim*; dosl. „dům“) je zhotovena z kůže zvířete, které je košer, většinou z krávy nebo býka.

Každá krabička *tfilin* obsahuje stejné pasáže napsané ručně na pergamentu a ty jsou:

1. „Pověť Mi vše prvorozené...“ (Šemot 13,1–10)
2. „Až tě Hospodin přivede...“ (Šemot 13,11–17)
3. „Slyš Izraeli...“ (Devarim 6,4–9)
4. „Když budete opravdu poslušni...“ (Devarim 11,13–21)

Tfilin na paži jsou jednodílné a všechny čtyři pasáže jsou napsány na jednom dlouhém kusu pergamentu, zatímco *tfilin* na hlavě jsou rozděleny na čtyři oddíly a každý odstavec je napsán na zvláštním kusu pergamentu.

Slovo *totafot*, které odkazuje na *tfilin* na hlavě, je v Talmudu vykládáno ve významu „čtyři“, proto *bajit* pro *tfilin šel roš* musí být rozdělen na čtyři části. Podle Rašiho, slavného komentátora Talmudu (1040–1105 o. l.), jsou čtyři oddíly v *tfilin šel roš* umístěny zleva doprava v pořadí uvedeném výše. Rašiho vnuk Rabejnu Tam se ale domníval, že poslední dva odstavce mají být zaměněny. Někteří lidé, kteří chtějí být v dodržování příkázání co nejsvědomitější, proto začínají modlitbu párem *tfilin* následujícím Rašiho pořadím, ale poté je sundají a nahradí je párem, který má jednotlivé pasáže uspořádány podle Rabejnu Tama.

Tvar *tfilin*

V ideálním případě by měl být každý *bajit* zhotoven z jednoho kusu kůže, nikoli z oddělených částí spojených dohromady. Krabičky jsou sešité šlachami a řemínky jsou z teletiny. Je zakázáno použít kůži zvířat, která nejsou košer, protože verš Šemot 13,9 říká: „... aby byla Tóra Hospodinova v tvých ústech,“ což se vykládá tak, že je možné použít pouze kůži těch zvířat, která jsou vhodná k jídlu.

Krabičky by měly být krychlové a řemínky černé. Na krabičce *tfilin šel roš* se na dvou stranách objevuje písmeno *šin* – na jedné straně má písmeno *šin* běžná tři ramena, zatímco na druhé straně je zvláštní písmeno *šin* se čtyřmi rameny. Je zvykem, že uzel na řemínku k *tfilin šel roš*, který se nachází vprostřed týlu, má podobu písmena *dalet*, zatímco uzel pro *tfilin šel jad* má podobu písmene *jod*, takže všechna

písmena dohromady tvoří slovo *šadaj* (Všemohoucí), tedy totéž, které se objevuje na rubu pergamenu v *mezuzě*, jak jsme již rozebrali výše.

Pravidla týkající se *tfilin* nejsou výslovně zmíněna v Tóře. Patří do skupiny zvláštních zákonů, nazývaných הלכה למשה מסיני „*halacha* předaná Mošemu na Sinaji“. To jsou různé zákony, které byly Mošemu předány ústně a pouze ústně byly také předávány dále. Tyto zákony mají stejnou autoritu jako příkázání nacházející se přímo v Tóře, ačkoli o nich text Tóry výslovně nehovoří.

Jak pokládáme *tfilin*?

(Známa anekdota říká, že okamžik, kdy chlapec pokládá *tfilin* poprvé, je týž jako ten, kdy je pokládá naposledy – na své *bar micva*. Doufáme však, že se to pro čtenáře stane každodenní záležitostí.)

Z verše Devarim 6,8 „Uvážeš si je jako znamení na ruku svou a budou ti ozdobou mezi očima tvýma“ vidíme, že nejprve se navlékají *tfilin šel jad* a poté *tfilin šel roš*.

Tfilin šel jad vyjmeme ze sáčku, v němž jsou uloženy, a umístíme nad loket, aby směřovaly lehce směrem k srdci. V Šemot 13,9 čteme: „A bude ti znamením na tvé ruce a památkou mezi tvýma očima.“ Slova „na tvé ruce“ se hebrejsky běžně napíší ידך, ale zde nacházíme tvar ידכך, který sice vyslovíme stejně, ale naši učenci jej vyložili jako složeninu dvou slov – יד ככה, tj. „slabá ruka“. Z toho vyvodili, že paže, na níž se mají *tfilin* pokládat, má být ta slabší: pravák proto pokládá *tfilin* na levou ruku a levák na pravou. Ti, kdo vládnou stejně oběma rukama, pokládají *tfilin* jako většina lidí, tedy na levou ruku. Pokud někdo dělá většinu své práce jednou rukou, ale píše jinou, pokládá *tfilin šel jad* na tu ruku, kterou nepíše.

Poté, co umístíme *tfilin* na správné místo na paži, avšak ještě předtím, než utáhneme uzel, recitujeme požehnání להניח הפילין „... a nařídil nám pokládat *tfilin*“. Poté utáhneme smyčku a ovineme řemínek sedmkrát kolem předloktí a zbytek prozatím ovineme kolem dlaně. Poté vyjmeme *tfilin šel roš* a umístíme je doprostřed hlavy, „mezi oči“, tak, aby jejich spodní hrana nebyla níže než první kořínky vlasů. *Tfilin*

umístěné níže, než rostou vlasy, nebo napravo či nalevo od středu obličej nejsou umístěny správně.

Předtím, než utáhneme řemínek na hlavě, má většina lidí ve zvyku recitovat požehnání על מצות תפילין „a nařídil nám přikázání o *tfilin*“. Poté, co utáhneme řemínek a ujistíme se, že se uzel nachází nad týlem, recitujeme verš: „Požehnáno budiž jméno Jeho vznešeného království na věky věků.“ Proč tento další verš?

Mezi učenci panuje rozpor, zdali je pro *tfilin šel roš* a pro *tfilin šel jad* třeba zvláštní požehnání, nebo zda pro oba stačí jedno požehnání. Otázka v zásadě stojí takto: jedná se o dvě oddělená přikázání, nebo o dvě části jednoho přikázání? Dnešní praxe následuje názor, který říká, že se jedná o dvě oddělená přikázání vyžadující dvě různá požehnání. Ale protože je zbytečné vyslovení požehnání jedním z největších hříchů, dodáváme po něm slova „Požehnáno budiž jméno Jeho vznešeného království na věky věků“, které recitujeme pokaždé, když člověk řekne chybné požehnání nebo požehnání, které nebylo zcela nezbytné. Tím dáváme najevo, že ačkoli následujeme jeden způsob, respektujeme, že existuje i jiný názor.

Otázka, zdali vykonáváme jedno přikázání nebo dvě tím, že pokládáme dvoje *tfilin*, má ještě další důsledky. Během válek, které Izrael vedl, bylo často zraněným zabráněno pokládat oboje *tfilin* kvůli zranění, např. když měli obvázanou paži nebo hlavu. Tehdy vyvstala otázka, zdali by takový člověk měl pokládat alespoň jeden *bajit* nebo raději žádný. Zákon vydaný pro takové případy zněl, že každý *bajit* je považován za splnění zvláštního přikázání, a to, že někdo nemůže pokládat jedny *tfilin*, neznamená, že je osvobozen od povinnosti pokládat ty druhé.

Poté, co jsme umístili *tfilin šel roš*, se vrátíme zpět k paži a uvolníme opět zbytek řemínku, který jsme předtím ovinuli kolem dlaně (účelem tohoto ovinutí bylo koneckonců jenom to, aby nám při pokládání *tfilin šel roš* nepřekážel). Nyní vezmeme řemínek a ovineme jej třikrát kolem prostředníčku, kdy při každém ovinutí recitujeme část Hoše'ova proroctví (2,21–22): „a) Zasnoubil jsem si tebe navěky. b) Zasnoubil jsem si tě spravedlností a právem, milostí a slitováním. c) Zasnoubil jsem si tě věrností, abys poznala Hospodina.“

Před a po pokládání *tfilin* se někdy recitují zvláštní modlitby – ty se nacházejí v *siduru*.

Po celou dobu, co probíhá pokládání *tfilin*, musí člověk dbát, aby jeho tělo zůstalo čisté. Pokud musí odejít na toaletu, musí nejprve *tfilin* sundat. Pokud někdo již nosí *tfilin*, musí být dvojnásob opatrný nad tím, co říká a co dělá.

Mezi aškenázskými Židy je zvykem při odkládání *tfilin* stát, zatímco sefardští Židé tak konají vsedě. *Tfilin* se odkládají v opačném pořadí, dle principu „první se navléká, poslední snímá“. Nejprve tedy odvineme tři zavinutí kolem prostředníčku a část řemínku, která je ovinuta kolem dlaně. Poté sundáme *tfilin šel roš* naší „slabší rukou“ na znamení naší neochoty tak učinit. Řemínky *tfilin šel roš* jsou smotány a *tfilin* uloženy do krabičky a sáčku – teprve poté odložíme i *tfilin šel jad*. Také jejich řemínek smotáme a umístíme do levé části sáčku. Většina lidí mívá zvláště na *tfilin šel jad* a *šel roš* ochranné schránky, které brání případnému poškození *tfilin*. Je nesmírně důležité zajistit, aby *tfilin* nespadly na zem – pokud se tak stane, musí se člověk postit nebo svůj půst vykoupit příspěvkem na dobročinné účely.

Když máme *tfilin* připevněné na paži, je důležité, aby byl *bajit* zakrytý rukávem nebo něčím podobným. To je opět odvozeno z verše (Šemot 13,9) „A budou ti znamením na tvé ruce“, kdy jsou slova „budou ti“ chápána tak, že by je nikdo jiný neměl vidět. Naopak *tfilin šel roš* musí být viditelné, jak Moše řekl Izraeli (Devarim 28,10): „Všechny národy země budou vidět, že je nad tebou zváno Jméno Hospodina, a budou se tě bát.“ „Že je nad tebou zváno Jméno Hospodina“ se týká *tfilin šel roš*, které obsahují písmeno *šin*, první písmeno jednoho z Božích jmen na každé straně. Z toho vyplývá, že *tfilin šel roš* mají být vidět.

Proč nenosíme tfilin na šabat a o svátcích?

Každý Žid má mít dvě znamení – stejně jako židovský soud vyžaduje dva svědky – aby ukázal svou víru a věrnost Bohu, Stvořiteli světa.

Prvním z nich je *brit mila*, obřízka, která je na jeho těle (a kterou rozebereme později): „To bude znamením smlouvy mezi Mnou a vámi.“ (Be-rešit 17,11)